

DOINA JELA

DRUMUL DAMASCULUI

SPOVEDANIA
UNUI FOST TORTIONAR

Ediția a III-a, revizuită și adăugită

Prefață de Mircea Mihăieș

Cuprins

<i>Drumul Damascului – la a treia ediție</i>	5
<i>Prefață – Mărturisire și anatema</i>	13
<i>Mărturisirea</i>	17
<i>Întâlnirea</i>	37
<i>Începuturile</i>	51
<i>Paricidul</i>	73
<i>Canalul: „Venea acuma dube, dube, dube”</i>	91
<i>Mitran Mihai – singurul mort cu coșciug de la Canal, și cu nume</i>	115
<i>Ocolul</i>	137
<i>Despărțirea</i>	167
<i>Epilog</i>	195
<i>Rezumat</i>	223
<i>Personaje secundare</i>	225
<i>Documente de arhivă</i>	252
<i>Index</i>	305

Mărturisirea

București, 23 martie 1993

Voce I [prof. Fronea Bădulescu]: *Suntem în ziua de 23 martie 1993 și ați venit la noi la asociație să ne mărturișiți ce știți dumneavoastră din experiența și din viața dumneavoastră. Vă rog să ne spuneți cine sunteți și câteva date despre copilăria dumneavoastră.*

Voce II [Franț Țandără]: Începutul copilăriei mele a fost foarte tragic. La 12 ani m-am dus copil de trupă la un regiment, 5 infanterie, din Giurgiu, din localitatea unde m-am născut. Aici a durat copilăria mea de trupă până la sfârșitul războiului din '44, când regimentul s-a desființat, s-a contopit cu altă divizie de la Călărași, Unitatea 5 cu 23 infanterie. După aceea am rămas al nimănui, dormind prin gări. M-am dus, m-am angajat pe la CFR, Muzeul CFR, fost arsenalul armatei la Târgoviște, și am stat acolo.

Deja începea ceva, începutul comunismului. Era prin '45. Și m-am îndrăgostit așa, m-am îndrăgostit de comunism, acolo a intrat comunismul în mine. Eu, dacă am trăit prin regimente, am învățat diferite lucruri, am furat niște cearșafuri și am fost eliminat din școală, exmatriculat, mai precis, și am luat drumul Bucureștiului, am dormit prin Gara de Nord și acolo am furat, am trăit, am revenit și la Giurgiu.

La Giurgiu am fost în scurt timp racolat de niște oameni, cum să spun eu, care vrea binele, oameni fără căpătâi care vrea să facă ceva în România. Au făcut ce s-a văzut. Eu am fost alături de acești oameni, fără să știu ce vreau. Știam că sunt așa cum cântam noi, câțiva, eram vreo șapte-opt: „Noi nu suntem nimica-n lume, luptăm ca totul noi să fim”. Și-mi plăceau versurile astea, simțeam că eu sunt oropsit al vieții, și era totul bine, decurgea bine, aveam mâncare, aveam dormit, ne-am simțit ca într-o familie, cu părinți. Părinții erau partidul, partidul era totul pentru mine, partidul mă creștea, mă educa și mă forma pentru viitor, spunea că eu sunt victima burgheziei, victima trecutului.

Și sigur că asta a durat o perioadă de timp, până la alegeri, la alegeri am activat foarte bine, foarte bine, am fost unul dintre cei mai buni, activam serios pentru Partidul Comunist Român. Tot ce întâlneam îi și tundeam la barbă. Mai sunt câțiva care trăiesc, sunt în viață, ne întâlnim, ne vedem, ne dăm și bună ziua, să știți. Nu știu cât să vă spun că a durat treaba asta. A durat până în '47, începutul lui '47. Și în '47 tatăl meu s-a gândit că are un fiu și trebuie să-l aprobe de el.

Tatăl meu avusese mai multe femei, trăise în concubinaj cu câteva femei, s-a gândit că ar fi bine să mă aducă acasă. Avea câteva zeci de oi, 20-30 de oi ale lui, mi-a cerut să-i îngrijesc oile. Nu voiam, dar a plâns, mi s-a făcut și mie milă. Mi-a spus că viitorul nu este al comuniștilor, vor veni americanii, mă vor spânzura, *bă, te spânzură americanii*, să trec acasă, *trece acasă*, că nu mă are decât pe mine. E adevărat, m-au înduioșat lacrimile dânsului, am venit acasă. Întâmplarea a fost că n-a durat mult, s-a recăsătorit și în vara aceea cât am stat eu la dânsul a ținut încă vreo trei-patru femei, asta era în vara lui '47 spre '48, inclusiv '48.

Într-o zi s-a întâmplat nenorocirea. Eu tot mai treceam pe la partid din când în când și auzeam: *rău ai făcut că l-ai ascultat*. Trimiseseră brigadierii la Bumbești-Livezeni, trebuia să mă duc și eu să activez, eu eram acum un cioban pe lângă oi, mă criticau, *rău ai făcut că ai plecat, ce ești?, un amărât, un cioban*, care mai de care, m-am întâlnit și cu un secretar, primul secretar al județului Vlașca, odată, tovarășul Pavel Ștefan¹, care a fost și membru al Comitetului Central. A fost o polemică când a fost înlocuit de Dej, și eu am participat cu niște declarații, ce să vă spun, e o poveste mai lungă.

Acest Pavel Ștefan mi-a spus: „Mă, tatăl tău ți-a stricat viitorul a doua oară, știi, o dată când te-a aruncat, noi te-am adus să te refacem, și a doua oară tatăl tău te-a distrus. Eu îți spun sigur, dacă ar fi fost tatăl meu, eu i-aș fi dat una în cap. Un asemenea tată e un om care nu știe ce vrea, și nu vrea viitorul copiilor, nici pentru el nu gândește nimic, ți-a distrus viitorul”. Nu prea am băgat eu la bilă totul. Am lăsat așa, să curgă. M-am despărțit de dânsul, ultima oară a fost când m-am întâlnit. M-am mai întâlnit cu primul secretar, Cristache Vasile, care ulterior a ajuns la regiunea de partid, prim-secretar la regiune, mă iubea foarte mult. Pentru că acest om, un om care eu am și spus să fie promovată în locul dânsului ca prim-secretar de regiune, am ținut la el, și la el, că altfel eu eram, cum să zic, cățelul lui tovarășu’ Pavel Ștefan, îi spuneam totul, ce se discută pe margini, eram un fel de informator al dânsului, tot

¹ Grl.-mr. Pavel Ștefan (1914–1984), ministru de Interne în perioada 1952–1957. Potrivit unui document din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor (AANP), citat în *Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă (1945–1967)*, IICMER, Polirom, 2008, p. 250, „bătaia ca formă de pedeapsă a deținuților” a încetat în urma ordinului dat de ministrul Ștefan, după 1953, în contextul morții lui Stalin. Referința este la colonia de muncă forțată Peninsula (n. red.).

ce auzeam, și nimeni nu se ferea de mine, din cei mai în vârstă. Aveau multă încredere, dar eu totuși eram Iudă, îi vindeam lui, acest tovarăș Pavel Ștefan. Eu vreau să fiu mai scurt: a venit evenimentul când s-a petrecut cea mai mare nenorocire din viața mea, și aici e nenorocirea mare. S-a petrecut în iarnă, în 7 decembrie, într-o marți, chiar marți cădea. La orele 7 a izbucnit un scandal, care pot să vă documentez, dar vreau să fiu scurt, un scandal între mine și tata, din cauza concubinei, amenințând că să plec, m-a făcut bolșevic, *pleacă de la mine, du-te dracu' la partidul tău acolo, acolo ți-e oamenii tăi*.

I-am cerut căciulă, i-am cerut să-mi dea și mie ce mai era, era iarnă, era 7 decembrie, n-a vrut să-mi dea nimic. Nu premeditase, nu era ceva premeditat, dar în scurt timp eu am ieșit afară și mi-am adus aminte, *acest părinte m-a nenorocit, are dreptate tovarășul Pavel Ștefan, mai bine să-i dau în cap, unde m-oi duce pe urmă, m-oi duce, da' să termin odată*. Și în scurtul ăsta timp iau hotărârea să-lucid. M-am dus, am luat un topor, noi ne scandalizasem un pic, dar fără agresivitate. El iese afară din casă, era întuneric, nu aveam lumină electrică, el iese nepregătit, și-i dau ca un laș cu toporul în cap, îi dau două lovituri...

...După aceea fug repede la tovarășul Cristache Vasile și-i spun: Tovarășul Cristache, uite ce-am făcut eu, lui tatăl meu. A avut dreptate tovarășul Ștefan. Și i-am dat în cap. La care el: Băi, nu ți-a spus el să-i dai în cap, fii atent ce-ai să declari. Du-te repede acasă, stai acasă, că eu trebuie să chem poliția, eu dau acum telefon la poliție, dar du-te direct acasă, că într-o jumătate de oră poliția vine, hai, du-te direct acasă, că am eu grijă de rest. M-am dus acasă, nu știu precis, că n-aveam ceas, foarte repede văd o trăsură cu comisarul de noapte și cu doi sergenți de stradă.

Și m-au arestat. Nu mi s-a dat nicio palmă. De dimineață au venit câțiva tovarăși, anchetatorul care trebuia să mă ancheteze,

foarte atenți au fost cu mine, eram o victimă, nu eram un criminal, eram o victimă. A doua zi, nouă sau zece, a și apărut în ziarul local, *Vlașca liberă*, vestea. Scria în doi peri, căutau s-o scalde, am citit și eu. Am fost depus la penitenciar.

La penitenciar era director fratele lui Teohari Georgescu, Bebe Georgescu. M-a primit foarte frumos înăuntru, mi-a spus că o să plec la Văcărești, să am răbdare că multă pedeapsă nu o să am, *că sigur că da, ești nevinovat, mă, și bine ai făcut, bine ai făcut*. Eu mă simțeam foarte bine, fiindcă pentru toți eu n-am făcut o faptă rea, ci o faptă bună. Eu nu mai gândeam că am făcut bine sau rău, nu mă mai gândeam că e nici bine, nici rău, nu mă gândeam la nimic. Dar m-am simțit în largul meu, asta-i adevărul. Sigur, primit foarte bine, mi se trimiteau de la partid pachete, mâncare, de la bucătăria partidului, primeam de toate.

A venit timpul când trebuia să fiu judecat de Curtea de la București, în februarie 1949 m-au trimis la Văcărești. La Văcărești m-au luat iar în primire. După două-trei săptămâni mi se anunță vorbitor. Nu știam cine vine, cu cine o să am vorbitor, m-au dus în cabinetul directorului. Acolo a venit tovarășul Pavel Ștefan. El era la vorbitor. Director era Mircescu, tov. Mircescu. El a ieșit afară, iar eu am avut o convorbire confidențială cu tovarășul Pavel Ștefan. În care el m-a încurajat. Mi-a zis că va începe acum în primăvară Canalul, *tu iei sentința pe care o iei, să nu te superi, poate oi lua vreo pedeapsă mai mare, nu are importanță, chiar dacă n-om putea să facem noi ceva, prin grațiere și tot te scoatem, și tot trebuie să fii redat societății*. Mi-a spus, *te scoatem și, chiar mai mult, vei fi reabilitat, și chestii de-astea. Însă, mi-a zis, trebuie să lucrezi foarte bine. Vezi că cineva o să vină de la Ministerul de Interne, de la Direcția generală a penitenciarelor, eu am vorbit, ai să fii bine primit, cred că de mâine o să treci să lucrezi undeva, pe la bucătărie, pe la popotă*.

Aveam încurajări din toate direcțiile, m-am simțit foarte calm. Și la Văcărești nu mai eram un deținut, nu mai eram un străin. M-am simțit doar privat de libertate, în rest aveam de toate. A durat puțin timp și am trecut la bucătărie. Mi s-a dat o secție la politici, să dau mâncare. Mi se spunea cum să dau mâncare: puțin ulei, care îl dădeau și la dreptul comun, și puțini cartofi, puțină fasole, în rest, zeamă lungă. Le făceam un cazan. Din șapte cazane, unul era pentru politici. Misiunea mea nu era numai asta. Mai intram, ce vedeam trebuia să spun. Supravegheam nu numai deținuții, ci și pe gardieni. Ce observam trebuia să spun, informam cu probleme politice, fiindcă vechea gardă nu se schimbase, erau vechii gardieni. Mi se spusese căăștia erau oameni care au lucrat cu regimul trecut și vor fi înlocuiți, deci trebuiau supravegheați – cu cine iau contact, ceea ce putea să vadă fiecare. Căutam să-mi formez și eu niște informatori tot din rândul deținuților de drept comun. În felul ăsta puteam să aflu despre fiecare gardian cum acționează el pe secție, cu cine are contact dintre plontoane. Și plontoanele jucau un rol foarte important în penitenciarele din România.

Asta a durat până în mai, când am fost condamnat. Am primit 13 ani cu drept de recurs, dar n-am mai făcut recurs, fiindcă așa mi s-a spus, să nu fac recurs, să renunț. Pleca după condamnarea mea o cursă la Canal. N-am reușit să plec cu prima cursă, care a plecat de la Văcărești, am plecat cu a doua, de la Aiud, tot cu criminali. Numai criminali se alegeau, să știți, era o tactică și asta. Eu mai târziu mi-am dat seama, când am văzut care au plecat primii, ce fel de oameni.

Noi am mers toți în centru, la Poarta Albă, după care ne-am despărțit. Eu am mers la Tașaul, la Capul Midia, pentru lucrări de baracamente. Ni s-a spus: *Vom aduce deținuții politici și voi veți fi brigadierii. Veți fi cei mai competenți, serviciul tehnic,*

autoconducere, voi conduceți administrativ, tehnic, absolut tot, dar trebuie să alegeți dintre voi pe cei mai buni. Vom avea presă. Adevărul, că nu era presă, noi scriam un articol de fond, aveam acces la întreg ziarul, dar scriam articol de fond, în care scriam cu tovarăși, cu agricultori, tot ce era, din Scânteia. Așa am început, am făcut un comitet cultural de presă format din oameni ca și mine. Adică vreau să spun, chiar dacă erau mai pregătiți ei, dar nu erau moralicește – moralicește, nu erau mai ceva ca mine, ci tot la nivelul meu. Eu aveam patru-cinci clase, ei aveau zece-douăsprezece, dar erau compromiși, se cunoșteau, se compromiteau.

Și a venit momentul să alegem trei brigadieri. Eu l-am propus pe Stănciugel Marin, un țigan, „Hercules”, s-a auzit de el, s-a vorbit peste tot. El e mort acum, dar acest Stănciugel a fost unul dintre cei mai buni tortionari, cei mai puternici tortionari ai penitenciarelor, desigur că a fost ajutat și de noi, de pe margini, cu concursul direcției, fiindcă la direcție era un educator Nicolau, care acest educator Nicolau ne dădea mână liberă nouă și ne spunea fiecăruia că ne dădea. Adică tot ce se confisca de la politici ne dădea nouă, la unii nici nu le mai lua ei, noi le luam și le împărțeam între noi. Mai lua și milițienii puțin, dar cu frică, să nu simtă. Era acest Timofte, comandant, venit după înlocuirea lui Duman, că Duman ăsta a fost un comandant de gardieni, pe la Doftana, ne șoptiseră gardienii, a luat contact cu noi, cu câțiva, vreo patru într-o seară, domnul colonel Constantinescu, Marin Constantinescu, ăsta ne-a spus ce avem de făcut.

Ni s-au trasat sarcini pe cap de om. Două comitete a făcut din noi: un comitet secret, din care făceam eu parte, cu câțiva oameni pe care mi-i alesesem eu, pentru a supraveghea comitetul celălalt. De fapt, noi, care supravegheam, noi știam ce execută,

eu făceam parte și din comitetul ăla, supravegheat, dar aveam eu un altul cu care-i urmăream, tot ce făceau. De exemplu, era un comitet cultural în care era actorul Mircea Șeptilici, Horia Căciulescu, era Niculiță Teodoru, mai era compozitorul Jean Ionescu, muzician bun, și alții pe care-i cooptasem. Și ăștia trebuia să scrie scenete, tot ce trebuia să scrie, și eu trebuia să văd. Vedeam și eu, de exemplu, o piesă care s-a scris, *Muncitorul Sam*; era: *hopa sus ca malagamba/hopa sus, nu sta degeaba,/hopa sus, într-un picior,/domnule exploataator,/că acum e rândul meu,/ca să te mai joc și eu*. Piesa aceasta o jucam eu, ca pe urmă tot eu să fiu muștrat că nu mi-am dat seama că ăștia și-au bătut joc de comuniști, adică i-au ales, *nu ți-ai dat seama, zice, cât de inteligent ești*.

Eu nu eram atât de inteligent, dar eu mă făceam că sunt. Unu a zis: *Stai să vezi ce le fac eu acum, că-i scot cu marșuri afară, îi scot cu marșuri*. Am făcut niște compoziții, eu am făcut niște favoruri, să nu mai iasă cu lopata la spinare: *domnul Einstein, îmi scrii aici marșuri pentru deținuți*. Eu am jucat o piesă și am fost muștrat și de domnul colonel Constantinescu, și de domnul colonel Crăciun. A venit și Albon, era unul Albon, ofițer de Securitate, am avut ocazia să-l primesc și pe dânsul la arest. L-am primit, dar pe el îl supravegheam prin evrei. Aveam niște contacte cu evreii, prin niște fițuici, prin Banu Zaharia, așa s-a descoperit, e mort săracu', el a spus mai multe despre Albon.

Aici, la Canal, am început să lucrez foarte bine, foarte bine. Îi dădeam lui Stănciugel sarcini precise. Omul venea obosit, deținutul, ca să vedeți cât de inconstient eram, am dat la fiecare brigadă ordin să cânte: *Noi suntem coloniști din Poarta Albă/și am venit ca să muncim și să creăm,/să fim mândri, coloniști, de ceea ce lucrăm și realizăm*, erau versuri cu melodii, și chemam la întrecere pe cei din Tașaul. *Frații noștri din Tașaul* era alt marș. Erau marșuri patriotice, mobilizatoare, noi

construiam ceva pentru țara asta. Așa gândeam eu. Era obositor, nu ieșea nimic, niciun sunet din gura deținutului, înainte. Și acum, la ieșire, comandantul era foarte încântat când m-a văzut cum ies brigăzile cântând încolonate și cu câtă mândrie cântau versurile deținuții politici.

A durat asta până în '51, când eu trebuia să plec la Culme. Un timp scurt am să stau la Culme, mi s-a spus. Dar acolo am primit sarcină că trebuie să plec la Spitalul nr. 9. Nu știam ce e Spitalul nr. 9, a venit și mi-a explicat un căpitan, care atunci l-am cunoscut pentru prima oară. M-a luat într-un cabinet al comandantului și mi-a explicat ce trebuie să fac acolo. Am să trăiesc bine, mi se aduce totul și nu stau decât perioade, decât câte 30 de zile, 35 de zile maximum, și pe urmă plec în alte penitenciare, și în '52 voi fi eliberat. Așa mi s-a promis, și chiar tovarășul Teohari Georgescu o să vină să te vadă, și ai să fii grațiat. Pe parcursul anului '52, pe la jumătatea anului, ai să fii grațiat. Așteptam, dar parcă nu credeam eu, cum așa, repede, să-mi dea drumul, să fiu grațiat.

A durat foarte puțin timp, a venit un alt căpitan. Tot în uniformă a venit căpitanul ăsta și a spus că merg la Văcărești. Acolo, când am ajuns, au venit cu doi civili și m-au întrebat dacă am văzut în viața mea cum se manifestă un bolnav psihic. Sau, mai pe înțeles, un nebun. Eu zic că am văzut nebuni destui, în copilărie, era chiar la noi în Giurgiu. Și ai văzut cum se manifestă? Păi diferiți, am văzut. Ai să mergi acolo, dar ai să faci înainte niște exerciții cu noi, aici. E treaba să descoperim ceva la nr. 9, și tu trebuie să ne ajuți.

Spitalul Văcărești nu avea secție de neuropsihiatrie, și eu, fără să-mi dau seama, m-am pregătit într-un fel. Ei au spus că e foarte bine, am corespuns, *joci foarte bine teatru*. Trebuia să nu mă descopere că nu sunt bolnav mintal. Am mers acolo. Pentru prima

oară, când am intrat, am întâlnit un plutonier pe coridor, și m-a băgat la o celulă de comun. Eram patru în celulă, dar nu mi-a convenit, am stat până la ora zece, când au venit trei cetățeni în civil și mi-au spus că nu e locul meu aici, eu trec pe aripa din dreapta. Clădirea era într-o formă de *leu*, aici, în fund, spre uzina electrică, erau câini, erau șoareci în spatele clădirii, cobai de experiență. Și m-au mutat într-o celulă, dar ce se întâmplă, erau toate patru celule goale, se pregătea ceva, și eu singur într-o celulă m-am simțit mai bine. De fapt, aveam nevoie de liniște, câteva zile, dar acești trei necunoscuți mi-au spus că *mâine seară, astă-seară nu, dar mâine seară ai de treabă*. De ce? Vin niște indivizi care au omorât niște ostași, au tras în ei, au împușcat niște ostași în munți, și vom face anchetă împreună, chiar dacă nu venim noi, vine altcineva, ai să participi și tu. Știi ce ai de făcut.

Dar nu știam nimic. Ei mi-au spus: *Știi ce ai de făcut*, dar eu nu știam nimic. Și au apărut a doua seară alți indivizi. Au venit mai devreme, la ora 11. De-abia au venit, și o dubă – am văzut chiar eu, *o pragă*, dubă, că așa erau, *prăgi* – o băgau cu spatele, și au coborât cu ei. Pe picioare au coborât, deținuți, patru la număr, i-au băgat înăuntru și i-au condus separat, doi într-o celulă, și doi într-o celulă. Eu eram singur într-o celulă, în celălalt capăt, și m-au chemat la ei, *vezi că începem cercetările. Ni s-a spus că tu știi metoda, tu știi cum trebuie să le scoți din gură tot adevărul*. Deci că trebuia puși la tortură. Nu știam nimic cum să procedez cu ei. Domnule, nu mi s-a spus nimic, n-am discutat nimic, cum să procedez, atât am auzit, că trebuie să vin aici. Nu ți-a spus, zice, tovarășu Cocoș ce ai de făcut? Acest Cocoș eu nu l-am văzut în viața mea. Care din cei cu care am discutat era Cocoș nu știu, că nu s-a recomandat niciunul cum îl cheamă. Zic: Nu-l cunosc pe acest Cocoș. Înseamnă că n-am făcut nimic, totuși, trebuie să facem ceva, trebuie să acționăm, de aici nu plecăm fără să scoatem de la bandiții ăștia ceva din gură.